

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ

Γεώργιος Βιζυηνός, «Μοσκώβ Σελήμ» (ΚΝΕΛ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ, 27-41)
Εισηγητής: Δρ Λεωνίδας Γαλάζης, Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων
Συνεργασία: Μαριλένα Πόρακου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ: 5 ΠΕΡΙΟΔΟΙ
Έμφαση: Η συνανάντηση ως λειτουργικό μέρος της πορείας διδασκαλίας

Α' ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ

ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ	ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	
10. Να αναγνωρίζουν το διήγημα ως βασικό είδος της έντεχνης πεζογραφίας.	1. Είδη πεζογραφικών κειμένων με βάση την εποχή που γράφτηκαν, τα ρεύματα από τα οποία επηρεάστηκαν, το θέμα και την πλοκή
11. Να αναγνωρίζουν τη δομή και την πλοκή του διηγήματος.	1. Επεισόδια ή σκηνές του διηγήματος. 2. Η πλοκή δεν συμπίπτει πάντοτε με τη γραμμική εξέλιξη μιας ιστορίας (αναχρονίες, «παράλληλες» ιστορίες, εγκιβωτισμένες αφηγήσεις).
13. Να αναγνωρίζουν: τον τύπο του αφηγητή (=το πρόσωπο που αφηγείται την ιστορία), τη συμμετοχή του ή μη στην ιστορία που αφηγείται, το ρηματικό πρόσωπο στο οποίο γίνεται η αφήγηση και να κατανοούν τη λειτουργική σημασία των πιο πάνω στο αφήγημα.	1. εξωδιηγητικός (=αφηγείται την κύρια ιστορία), ενδοδιηγητικός (=αφηγείται μια εγκιβωτισμένη ιστορία μέσα στην κύρια ιστορία), 2. ετεροδιηγητικός (=δεν συμμετέχει στα όσα αφηγείται), ομοδιηγητικός (=συμμετέχει στην αφήγησή του), αυτοδιηγητικός (=είναι ο ίδιος πρωταγωνιστής της αφηγούμενης ιστορίας) 3. πρωτοπρόσωπη , δευτεροπρόσωπη, τριτοπρόσωπη αφήγηση
16. Να αναγνωρίζουν τους αφηγηματικούς τρόπους στο διήγημα.	αφήγηση , μονόλογος, διάλογος , περιγραφή , σχόλιο, ελεύθερος πλάγιος λόγος, εσωτερικός μονόλογος
19. Να κατανοούν τους τρόπους με τους οποίους τα ιστορικά γεγονότα επιδρούν στη ζωή των ανθρώπων, διαμορφώνοντας την ατομική/ συλλογική συνείδησή τους.	1. Το ιστορικό πλαίσιο των λογοτεχνικών έργων: χρόνος, χώρος, ιστορικά γεγονότα, χαρακτήρες, οπτική γωνία 2. η επίδραση που ασκούν οι ιστορικές εξελίξεις στις πράξεις, τα αισθήματα και τις αντιδράσεις των ηρώων
ΑΞΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	
33. Να κατανοούν μέσα από τη λογοτεχνία τους τρόπους με τους οποίους διαμορφώνονται οι σχέσεις των ανθρώπων.	1. Οι άνθρωποι χαρακτηρίζονται μέσα από λογοτεχνικά κείμενα. 5. Θετικές και αρνητικές στάσεις που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις: Σεβασμός, επιβολή, βία, αποδοχή / μη αποδοχή της διαφορετικότητας.
34. Να αναπτύξουν συνείδηση ενεργού δημοκρατικού πολίτη.	1. Θεμελιώδεις αξίες (αποδοχή της εθνικής διαφορετικότητας, σεβασμός αξιοπρέπειας, απόρριψη φανατισμού και μισαλλοδοξίας).

Λογοτεχνικοί όροι: διήγημα, αφηγηματικοί τρόποι, αφηγηματικές τεχνικές, αφηγητής (ενδοδιηγητικός, ομοδιηγητικός, αυτοδιηγητικός - στο συνεξεταζόμενο διήγημα: εξωδιηγητικός / παντογνώστης- μερική παντογνώστια)

Β' ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΓΙΑ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΟΣΚΩΒ ΣΕΛΗΜ»:

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης» (διήγημα)

Παράμετροι (άξονες) συνανάντησης:

1. Αφηγηματικές τεχνικές, 2. αφηγηματικοί τρόποι και 3. αξιακό περιεχόμενο

Γ'. ΜΕΣΑ:

1. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β' Γενικού Λυκείου*, ΙΤΥΕ «Διόφαντος», 2012, 27-41.
2. Γ. Μ. Βιζυηνός, *Νεοελληνικά διηγήματα* (επ. Π. Μουλλάς), Αθήνα, Ερμής, 1980, 202.
3. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης», *Άπαντα* (επιμ. Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος), Αθήνα, Δόμος, 1984, τ. 3, 111-116.

Δ'. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ:

Διαλογική, μαιευτική, διερευνητική

Ε'. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΑΞΗΣ

Ενιαία, συνεργατική: συνεταιριστική

ΣΤ'. ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ**ΠΡΩΤΗ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ****I. ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ****II. ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ – ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ**

1. *Καθορισμός θέματος*: Αναγραφή του τίτλου του διηγήματος (να τονιστεί με έμφαση ότι πρόκειται για απόσπασμα).

2. *Συνοπτικά βιογραφικά στοιχεία* Γ. Βιζυηνού (ΚΝΕΛ Β', 41) και *γραμματολογική ένταξη* της διηγηματογραφίας του: 1. Ηθογραφικό διήγημα σε σύζευξη με ψυχογραφικά στοιχεία (ό.π). 2. «Πατέρας» του νεοελληνικού διηγήματος (Λίνος Πολίτης, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1998, 202.

Ηθογραφία= Η αναπαράσταση, περιγραφή και απόδοση των ηθών, των εθίμων, της ιδεολογίας και της ψυχοσύνθεσης ενός λαού, όπως αυτά διαμορφώνονται υπό την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Η ηθογραφία είναι, όμως, και μια τάση της νεοελληνικής πεζογραφίας, που ξεκινά γύρω στο 1880 και συνεχίζεται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 21: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

3. *Σχολιασμός τίτλου* (καλούνται οι μαθητές να διατυπώσουν υποθέσεις γύρω από το πιθανό περιεχόμενο του διηγήματος).

Μοσκώβ: Ρώσος (στα τούρκικα). Δεν πρόκειται για όνομα ή επώνυμο, αλλά για προσωνυμία.

Σελήμ: Κλασικό τουρκικό όνομα. Π.χ. Όνομα Σουλτάνων

Άρα: Μοσκώβ Σελήμ = Ρώσος Σελήμ

II. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

1. Ανάγνωση της περίληψης του διηγήματος (Φυλλάδιο)

Πριν από την ανάγνωση της περίληψης, διευκρινίζουμε στους μαθητές ότι ο «Μοσκόβ Σελήμ» είναι ένα διήγημα μεγάλο σε έκταση (50 σελίδες στην έκδοση Ερμής (επιμ. Π. Μουλλάς) και ότι στο βιβλίο τους παρατίθενται τρία αποσπάσματα του διηγήματος.

2. Ανάγνωση του προλόγου του διηγήματος (φυλλάδιο)

Μετά την ανάγνωση του προλόγου, υποβάλλεται η ερώτηση «Σε ποιον απευθύνεται ο συγγραφέας-αφηγητής στον πρόλογό του, ποιος φόβος τον διακατέχει και γιατί στο τέλος αποφασίζει να γράψει την ιστορία του προσώπου αυτού».

Κατά τη συζήτηση του πιο πάνω ερωτήματος, δίνεται έμφαση στην αποδοχή και στον απόλυτο σεβασμό της εθνικής ετερότητας, εκ μέρους του συγγραφέα-αφηγητή: «[...] εξετίμησα εν σοι ουχί τον άσπονδον εχθρόν του 'Εθνους μου, αλλ' απλώς τον άνθρωπον [...]».

3. Ανάγνωση του εισαγωγικού σημειώματος του βιβλίου

4. Ανάγνωση του διηγήματος (ΚΝΕΛ Β': 27-41)

Συναισθήματα, σκέψεις και εντυπώσεις που προκάλεσε στους μαθητές η ανάγνωση του συγκεκριμένου διηγήματος, ελεύθερα ή και σε συνάρτηση με τον πρόλογο.

5. Το είδος του κειμένου (ανάκληση προηγούμενων γνώσεων των μαθητών)

5.1. Τι είναι το διήγημα; Ποια τα κυριότερα γνωρίσματά του; [ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ 10]

Σύντομο πεζό μυθοπλαστικό έργο, στο οποίο η δράση, οι σκέψεις και ο διάλογος των προσώπων οργανώνονται σε ένα έντεχνο σχήμα πλοκής. **Το διήγημα διαφέρει από το μυθιστόρημα, ως προς το μέγεθος. Η περιορισμένη έκτασή** του συνεπάγεται διαφορές τόσο στην επενέργεια της ιστορίας όσο και στην επιλογή του θεματικού υλικού από τον διηγηματογράφο, ο οποίος εισάγει έναν **περιορισμένο αριθμό προσώπων**, δεν έχει την ευχέρεια να κάνει μια άνετη ανάλυση και εκτενή σκιαγράφηση των χαρακτήρων και δεν είναι σε θέση να αναπτύξει ένα κοινωνικό περιβάλλον με την ίδια πυκνότητα και εξίσου λεπτομερειακά όσο ένας μυθιστοριογράφος. Υπάρχουν διηγήματα μακροσκελή (π.χ. τα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού) και διηγήματα σύντομα.

Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, σ. 12:

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

III. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

1. «Ο συγγραφέας δηλώνει από την αρχή ότι στο πρόσωπο του Τούρκου ήρωά του τίμησε 'απλώς τον άνθρωπο', τον άνθρωπο ανεξάρτητα από τη φυλή και το έθνος». Ανταποκρίνεται η δήλωση αυτή στο περιεχόμενο του διηγήματος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με αναφορές και στα τρία μέρη του διηγήματος.

[Πηγή ερώτησης: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αξιολόγηση: Νεοελληνική Λογοτεχνία Γενικής Παιδείας Γ' Λυκείου: «Μοσκόβ Σελήμ», σ. 136: http://www.kee.gr/html/themata_main.php : εφεξής: ΚΕΕ...]

2. Να ζωγραφίσετε τον Μοσκόβ Σελήμ, λαμβάνοντας υπόψη την περιγραφή της εξωτερικής του εμφάνισης (σσ. 27-28). (προαιρετικά)

ΤΡΙΤΗ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΣΥΝΕΧΟΜΕΝΟ ΔΙΩΡΟ)

I. ΕΞΕΤΑΣΗ

Παρουσίαση των πιο πάνω εργασιών από τους μαθητές και συζήτηση

II. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

1. *Συνολική αποτίμηση / αναγνωστική πρόσληψη του διηγήματος (Η τάξη ως αναγνωστική κοινότητα) και επισήμανση των γνωρισμάτων του είδους*

2. *Προβληματισμός και διατύπωση εισηγήσεων για διερεύνηση*

Σύμφωνα με μια άποψη που διατυπώθηκε το 1895, χρονιά που δημοσιεύεται το διήγημα στην εφημερίδα *Εστία*, ο συγγραφέας αναλύει με λεπτότητα και φυσικότητα το ψυχολογικό βάθος του Μοσκώβ Σελήμ και το περιβάλλει με σκηνές που αποδίδονται με τόση περιγραφική δύναμη, ώστε να μεταφέρεται εκεί ο αναγνώστης και να παρακολουθεί με θαυμασμό τον ψυχικό κόσμο του ήρωα (Λ. Α. «Για τον Μοσκώβ Σελήμ», *Εστία*, 12.5.1895: Λάμπρος Βαρελάς, *Μετά θάρρους ανησυχίαν εμπνέοντος. Η κριτική πρόσληψη του Γ. Μ. Βιζυηνού (1873-1896)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2014, 437-438).

Ερωτήσεις:

2.1. Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την πιο πάνω άποψη;

2.2. Πώς μπορούμε να διερευνήσουμε αν πράγματι η άποψη αυτή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα;

Αναμενόμενη απάντηση:

-Να μελετήσουμε τα μέσα με τα οποία ο συγγραφέας πετυχαίνει να αναπαραστήσει τόσο πειστικά από τη μια την εξωτερική εμφάνιση και από την άλλη τον εσωτερικό κόσμο του Μοσκώβ Σελήμ.

2.2.1. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σας, αυτά τα μέσα;

-Μέσα: Αφηγηματικές τεχνικές και αφηγηματικοί τρόποι (αφήγηση, περιγραφή, διάλογος)

3. Διερεύνηση

3.1. Απόσπασμα 1 [«Έχει μανία με τους Ρούσους»] (σσ. 27-29) και εισαγωγική σκηνή του αποσπάσματος 2 (σ. 30)

[ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ 16: ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ]

Ερωτήσεις:

α) Τι δηλώνει το διπλό όνομα του πρωταγωνιστή του διηγήματος;

Προσωπνυμία που του αποδόθηκε από τους ομοεθνείς του: τον θεωρούν τρελό και τον κοροϊδεύουν για τα φιλορωσικά του αισθήματα. (σ. 28, αρχή)

β) Από ποια σημεία του διηγήματος φαίνεται ότι έτρεφε φιλορωσικά αισθήματα ο Μοσκώβ Σελήμ;

-Διάλογος μεταξύ του αφηγητή και του συνοδού του (σ. 27-28)

-Διάλογος μεταξύ του αφηγητή και του Μοσκώβ Σελήμ: Απογοήτευση μετά την απάντηση του πρώτου ότι δεν είναι Ρώσος, αλλά Έλληνας (σ. 29)

γ) Μόνο με τον διάλογο αποδίδεται η συμπάθεια του Μ.Σ. για τους Ρώσους ή και με άλλους τρόπους;

-Περιγραφή των ενδυμάτων και υποδημάτων του: ρωσικά υποδήματα (σ. 28, κέντρο), παλαιός ρωσικός στρατιωτικός επενδύτης (πανωφόρι) / Ωστόσο, το ψηλό τουρκικό φέσι που φέρει ο Μοσκώβ Σελήμ παραπέμπει στον διχασμό που βιώνει μεταξύ των φιλορωσικών του αισθημάτων και της προσήλωσής του στην εθνότητά του, για την οποία άλλωστε πολέμησε πολλά χρόνια.

-Αφήγηση: «Λαβών δε την χείρα μου ... βραχύτερος»: Διάψευση της αρχικής εντύπωσης ότι ο αφηγητής είναι Ρώσος. Απογοήτευση του Μοσκώβ Σελήμ.

• Διάλογος (α) αφηγητή – συνοδού (αποκάλυψη του ονόματός του, το γεγονός ότι οι ομοεθνείς του τον εμπαίζουν) (β) διάλογος αφηγητή-Μοσκώβ Σελήμ (ο δεύτερος επιθυμεί ο ξένος να είναι Ρώσος, η γλώσσα που χρησιμοποιεί, η απογοήτευση από την αρνητική απάντηση του αφηγητή).	• *Περιγραφή αφηγητή για την εξωτερική εμφάνιση του ήρωα - δίνεται λεπτομερώς η περιγραφή, η οποία συνδέεται άμεσα με τον ψυχισμό, τον εσωτερικό κόσμο του ήρωα.	• *Αφήγηση: κυρίως στο δεύτερο απόσπασμα όταν ο αφηγητής Μοσκώβ αναλαμβάνει να εξιστορήσει τη ζωή του από τότε που γεννήθηκε.
---	--	---

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Στο πρώτο απόσπασμα του διηγήματος ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον **διάλογο, την αφήγηση και την περιγραφή** και με αυτά πετυχαίνει να αποδώσει πειστικά και παραστατικά τόσο την εξωτερική εμφάνιση όσο και στοιχεία του ψυχικού κόσμου του ήρωα. Ο διάλογος, η αφήγηση και η περιγραφή είναι μερικοί από τους **αφηγηματικούς τρόπους**.

[Για τους αφηγηματικούς τρόπους, βλ. ενδεικτικά *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, σ. 8]: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

3.2. ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΗΓΗΜΑΤΩΝ: Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ, «ΜΟΣΚΩΒ ΣΕΛΗΜ» ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ «Ο ΞΕΠΕΣΜΕΝΟΣ ΔΕΡΒΙΣΗΣ»

Στο σημείο αυτό τονίζουμε ότι αφήνουμε για λίγο το διήγημα του Γ. Βιζυηνού και περνούμε στο διήγημα του Αλ. Παπαδιαμάντη «Ο ξεπεσμένος δερβίσης». Επισημαίνουμε ότι θα διαβάσουμε, για την ώρα, ένα απόσπασμα (από την αρχή του διηγήματος) και ότι στόχος μας είναι, πέρα από μια αρχική ελεύθερη

σύγκριση του αποσπάσματος 1 από τον «Μοσκώβ Σελήμ» με το απόσπασμα από τον «Ξεπεσμένο δερβίση», να συγκρίνουμε τη λειτουργία των αφηγηματικών τρόπων στα δύο αποσπάσματα.

3.2.1. *Ανάγνωση/ακρόαση εισαγωγικού σημειώματος και πρώτου αποσπάσματος από τον «Ξεπεσμένο δερβίση»:* «Δύο, τρεις, πέντε, δέκα σταλαγμοί ... Πολύτιμοι ύποθηκαι».

3.2.2. Συσχετίστε, με οποιουσδήποτε τρόπους θέλετε, τα δύο αποσπάσματα των διηγημάτων.

Πιθανές απαντήσεις:

-Και στα δύο διηγήματα πρωταγωνιστεί ένας Τούρκος.

-Ο Μοσκώβ Σελήμ και ο δερβίσης είναι περιθωριακές μορφές που προκαλούν το ενδιαφέρον και την προσοχή λόγω της διαφορετικότητάς τους.

-Η περιγραφή της αμφίεσης και στα δύο διηγήματα παραπέμπει στην εθνική διαφορετικότητα, κ.ά.

3.2.3. *Σύγκριση της λειτουργίας των αφηγηματικών τρόπων στα δύο διηγήματα*

3.2.3.1. Αφήγηση

Να συγκρίνετε τη στίξη στα ακόλουθα αφηγηματικά μέρη των δύο διηγημάτων και να εξηγήσετε πώς αυτή συνδέεται με την εξιστόρηση της ζωής των πρωταγωνιστών σε αυτά:

α) Γ. Βιζυηνός, «Μοσκώβ Σελήμ»: «Εγεννήθη ... εις το χαρέμι» (σ. 30)

β) Αλ. Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης»: «Είχεν άναφανή. Πότε; ... τόν καθ' αὐτὸ άμάνέν». (φ. σ. 2)

Αναμενόμενη απάντηση:

-Στο απόσπασμα από τον «Μοσκώβ Σελήμ» δεν υπάρχουν ερωτηματικά. Κυριαρχεί η τελεία. Εδώ ο αφηγητής (που τώρα είναι ο Μοσκώβ Σελήμ) αναφέρεται αναλυτικά στα παιδικά του χρόνια.

-Στο πρώτο μέρος του αποσπάσματος από τον «Ξεπεσμένο δερβίση» υπάρχουν συσσωρευμένα πολλά ερωτηματικά, που αφορούν ερωτήματα για το παρελθόν του πρωταγωνιστή. Όχι μόνο δεν γνωρίζουμε για τα παιδικά χρόνια του δερβίση, αλλά αγνοούμε από πού ήλθε, γιατί, αν είναι εξόριστος κλπ. Άρα ο Παπαδιαμάντης δημιουργεί με αυτό τον τρόπο ένα κλίμα μυστηρίου γύρω από τον δερβίση, σε αντίθεση με τον Βιζυηνό που ψυχογραφεί τον ήρωά του σε βάθος.

3.2.3.2. Διάλογος

Ανάμεσα σε ποιους διεξάγεται διάλογος: α) στο απόσπασμα 1 από τον «Μοσκώβ Σελήμ» και στο πρώτο απόσπασμα από τον «Ξεπεσμένο δερβίση», που ήδη διαβάσαμε; Ποιο το περιεχόμενό του σε κάθε περίπτωση;

Αναμενόμενη απάντηση:

α) «Μ.Σ.»: 1. Αφηγητής – συνοδός (27-28): Ερωτήσεις του αφηγητή γύρω από τον Μοσκώβ Σελήμ. 2. Αφηγητής – Μοσκώβ Σελήμ (29): Αλληλογνωριμία. Ο Αφηγητής Έλληνας και όχι Ρώσος (όπως νόμιζε ο Μ.Σ.).

β) «Ξ.Δ.»: 1. Δερβίσης – σαλεπτοής: σύντομος, κοφτός λόγος, παροιμίες και όχι πραγματικός διάλογος (παρόν), 2. Παλαιός – νέος αστυνομικός: Συμβουλές στον νέο αστυνομικό για την αντιμετώπιση των καβγάδων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Στον «Ξ.Δ.» ο διάλογος είναι υποτυπώδης και δεν συνδέεται με την ανάλυση του χαρακτήρα του κεντρικού ήρωα. Αντίθετα στον «Μ.Σ.», ο διάλογος είναι πιο πλούσιος και υπηρετεί την ψυχογράφηση του πρωταγωνιστή.

3.2.3.3. Περιγραφή [Συνεργατική δραστηριότητα]

Οι μαθητές / μαθήτριες καλούνται να συνεργαστούν ανά δύο, για να απαντήσουν την εξής ερώτηση: Να καταγράψετε τις λέξεις κλειδιά στο απόσπασμα 1 από τον «Μοσκώβ Σελήμ» και στο πρώτο απόσπασμα από τον «Ξεπεσμένο δερβίση» με τις οποίες περιγράφεται η εξωτερική εμφάνιση των πρωταγωνιστών. Πώς διαφοροποιείται ο τρόπος της περιγραφής σε κάθε κείμενο;

Γ. Βιζυηνός, «Μοσκώβ Σελήμ»	Αλ. Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης»
Υψηλός, ευθυτενής, πολύ πλέον ή μεσήλιξ, ρωσικά υποδήματα πάρα πολύ φθαρμένα, κόκκινη ζώνη, παλαιός στρατιωτικός επενδύτης με μερικά ρωσικά κομβία, υψηλόν τουρκικόν φέσι. Παραδοξότερα στολή δεν ηδύνατο να γίνη.	Υψηλή μορφή, με λευκόν σαρίκι, με μαύρην χλαῖναν καὶ χιτῶνα χρωματιστόν [...]. Υψηλός, μελαψός, συμπαθής, γλυκός, άγριος. Μὲ τὸ σαρίκι του, με τὸν τσουμπέν του, με τὸν δουλαμάν του. [...] Κατσαρά ψαρά γένεια του, με τὸ τσιμπούκι του. Ἄνω τῶν 50 ἐτῶν ἡλικίας. [...] Ἄστεγος, ἀνέστιος, φερέουκος

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ:

Και στα δύο διηγήματα οι συγγραφείς δίνουν έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση των πρωταγωνιστών. Ωστόσο, ενώ στο διήγημα του Βιζυηνού για την περιγραφή αφιερώνονται δύο συνεχόμενες εκτεταμένες παράγραφοι, στον «Ξ.Δ.» οι λεπτομέρειες που αφορούν την εξωτερική εμφάνιση του δερβίση είναι διάσπαρτες σε διάφορα σημεία του διηγήματος. Εξάλλου, με την περιγραφή στο διήγημα του Βιζυηνό τονίζεται ο διχασμός του πρωταγωνιστή (βλ. πιο πάνω), ενώ στον «Ξ.Δ.» η περιγραφή αποσκοπεί κυρίως στην απόδοση της διαφορετικότητάς του.

Στο σημείο αυτό μπορεί να σχολιαστεί η διαφοροποίηση του γλωσσικού κώδικα στα περιγραφικά και διαλογικά μέρη των δύο διηγημάτων (διαλογικά μέρη: απλούστερη γλώσσα με ενσωμάτωση ιδιωμάτων – περιγραφικά μέρη: λόγια γλώσσα, καθαρεύουσα)

3.3. ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΣΤΟ ΑΡΧΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ

Ανακεφαλαιώνουμε: Μέχρι το σημείο αυτό έχουμε διερευνήσει τη λειτουργία των αφηγηματικών τρόπων στον «Μοσκώβ Σελήμ» και ειδικότερα τον τρόπο με τον οποίο αυτά συντείνουν στην περιγραφική δύναμη του διηγήματος. Για τον σκοπό αυτό, συγκρίναμε το Απόσπασμα 1 του διηγήματος αυτό με το πρώτο μέρος του «Ξεπεσμένου δερβίση».

Θα συνεχίσουμε τη διερεύνησή μας, αφήνοντας τώρα τον «Ξεπεσμένο δερβίση». Θα επανέλθουμε αργότερα στο διήγημα αυτό του Παπαδιαμάντη. Επικεντρωνόμαστε τώρα στο απόσπασμα 2 του «Μοσκώβ Σελήμ»: 2 [Να τον αγαπήσει ο πατέρας]

3.3.1. «Μοσκώβ Σελήμ»: 2 [Να τον αγαπήσει ο πατέρας]- Η δομή του αποσπάσματος

Η δομή του αποσπάσματος – οι επιπλέον πληροφορίες για τη ζωή του ήρωα που συγκλονίζουν (η απόρριψη που ο ήρωας δέχεται από τον οικογενειακό και όχι μόνο περίγυρό του, η συνεχής προσπάθειά του να αποδείξει την αξία του, να αισθανθεί και να εισπράξει τον σεβασμό και την αγάπη).

-Τα παιδικά χρόνια του Μοσκώβ Σελήμ (σσ. 30-32)

-Η στράτευσή του (σσ. 32-33)

- Η επταετής συμμετοχή του στους Ρωσοτουρκικούς πολέμους (σσ. 33-36)
- Η επιστροφή του στο πατρικό σπίτι. (σσ. 36-37)

3.3.2. Το ιστορικό πλαίσιο

[ΔΕΙΚΤΗΣ 19]

Ερώτηση: Σε ποιο ιστορικό γεγονός αναφέρεται ο συγγραφέας σε αυτό το απόσπασμα;

- Κριμαϊκός πόλεμος (1853-1856): Ήττα και ταπείνωση Ρωσίας από την Οθωμανική αυτοκρατορία.
- Ακολουθεί τριετής παραμονή του Μοσκόβ Σελήμ στον οθωμανικό στρατό, προτού επιστρέψει στο πατρικό του σπίτι.

3.3.3. Οι αφηγηματικές τεχνικές ως μέσα ανάλυσης του ψυχολογικού βάθους του Μοσκόβ Σελήμ

[ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ 11 ΚΑΙ 13]

3.3.3.1. Ποιος είναι ο αφηγητής στο απόσπασμα 2 [Να τον αγαπήσει ο πατέρας] (σσ. 30-37); Συσχετισμός με τον αφηγητή του πρώτου αποσπάσματος.

- Ο αφηγητής είναι ο Μοσκόβ Σελήμ. Δηλαδή ο αφηγητής του πρώτου αποσπάσματος παραχωρεί στον ήρωα τον λόγο και ο ίδιος είναι ο ενδοκειμενικός αποδέκτης (ακροατής της αφήγησης)

Ερώτηση 1: Ποιο είδος αφήγησης είχαμε στο πρώτο απόσπασμα;

- Ο αφηγητής (που δεν κατονομάζεται) είναι ένα από τα πρόσωπα του διηγήματος. Είναι Έλληνας και ταξιδεύει μαζί με τον συνοδό του στη Θράκη.
- Διαβάστε το απόσπασμα «Υψηλός, ευθυτενής ... ως Ρώσος στρατιώτης» (σσ. 28-29) και υπογραμμίστε τα ρήματα και τις αντωνυμίες που αναφέρονται στον αφηγητή:

σ. 28: ημάς, δεν ηξεύρω / σ. 29: εγώ τω απέδιδον

Άρα: Στο πρώτο απόσπασμα είχαμε **πρωτοπρόσωπη αφήγηση**. Στο μεγαλύτερο μέρος του υπόλοιπου διηγήματος αφηγητής είναι ο Μοσκόβ Σελήμ: «Σε κανένα άλλο διήγημα του Βιζυηνού ο αφηγητής δεν κρατάει τόσο λίγο τόπο για τον εαυτό του». (Παναγιώτης Μουλλάς: Γ.Μ. Βιζυηνός, *Νεοελληνικά διηγήματα*, Αθήνα, Ερμής, 1980, ρκγ').

Ερώτηση 2: Ποιο είδος αφήγησης έχουμε στο απόσπασμα 2 [Να τον αγαπήσει ο πατέρας] (σσ. 30-37);

- Εγκιβωτισμένη αφήγηση**: Κάθε φορά που έχουμε ενσωμάτωση μιας αφήγησης μέσα σε μιαν άλλη έχουμε εγκιβωτισμό. Εδώ η αφήγηση του Μοσκόβ Σελήμ ενσωματώνεται στην αφήγηση του πρωτοπρόσωπου αφηγητή του πρώτου μέρους. Παράδειγμα εγκιβωτισμένης αφήγησης: η αφήγηση του Οδυσσέα στο νησί των Φαιάκων.

Βλ. Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 16:

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

Ερώτηση 2.α) Υπογραμμίστε τα ρήματα των πρώτων 8 γραμμών (σ. 30). Τι παρατηρείτε;

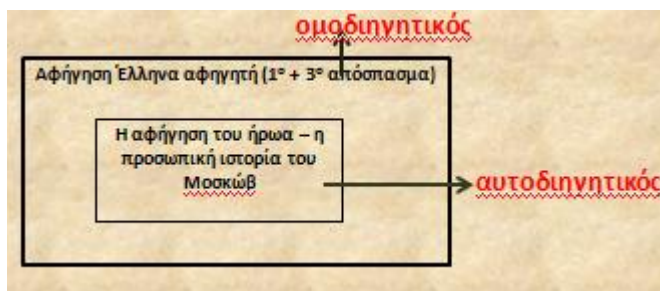
Ρήματα: **Εγεννήθην, είχα (2), ήμην, δεν είχομεν**, δεν ήθελεν, εστόλιζεν, **να ήμουν**, ήθελε, να γελά, να παρηγορεί, δεν είχε, **έγινα, είχα, εφορούσα**.

Διαπίστωση: Τα ρήματα που αναφέρονται στον αφηγητή είναι σε πρώτο πρόσωπο.

-Άρα έχουμε πρωτοπρόσωπη αφήγηση.

Ο αφηγητής (Μοσκώβ Σελήμ) εξιστορεί τη δική του προσωπική ιστορία. Άρα είναι **αυτοδιηγητικός αφηγητής**. Εξάλλου, ο αφηγητής του πρώτου αποσπάσματος είναι **ομοδιηγητικός**, καθώς αφηγείται ως μάρτυρας /θεατής και όχι τη δική του προσωπική ιστορία.

Βλ. Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 33.



3.3.3.2. Αναδρομική αφήγηση

Ερώτηση 1: Πού και πότε διαδραματίζονται όσα αφηγείται ο αφηγητής του 1ου αποσπάσματος και πού και πότε όσα αφηγείται ο Μοσκώβ Σελήμ στο 2ο απόσπασμα;

1. [Έχει μανία με τους Ρούσους] (29-31)		2. [Να τον αγαπήσει ο πατέρας] (30-37)	
ΧΩΡΟΣ	ΧΡΟΝΟΣ	ΧΩΡΟΣ	ΧΡΟΝΟΣ
Καϊνάρτζα (Θράκη)	παρόν (οι τρεις τελευταίες ημέρες της ζωής του Μ.Σ.)	Οι χώρες στις οποίες έζησε και πολέμησε ο Μοσκώβ Σελήμ (Ρωσία, Βοσνία, Ερζεγοβίνη, Θράκη)	Εποχή Κριμαϊκού πολέμου

Ερώτηση 2: Τι είδους αφήγηση έχουμε στο δεύτερο απόσπασμα, όπου ο πρωταγωνιστής αφηγείται περιστατικά του παρελθόντος;

Αναδρομική αφήγηση: Αφηγηματική τεχνική κατά την οποία ο αφηγητής μετατοπίζει την αφήγησή του από το τώρα (παρόν) στο τότε (παρελθόν) της ιστορίας και ανάγεται σε γεγονότα προγενέστερα και παλιότερα.

Βλ. Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 3.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Οι αφηγηματικές τεχνικές του αυτοδιηγητικού αφηγητή και της αναδρομικής αφήγησης υπηρετούν την πρόθεση του συγγραφέα να διεισδύσει στον ψυχικό κόσμο του Μοσκώβ Σελήμ.

[ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΝΑΓΝΩΣΗ]

3.3.4. «Μοσκώβ Σελήμ» - «Ο ξεπεσμένος δερβίσης» (σύγκριση αφηγηματικών τεχνικών)

Επανερχόμαστε στον «Ξεπεσμένο δερβίση» του Αλ. Παπαδιαμάντη.

Διαβάζουμε στην τάξη το υπόλοιπο διήγημα (Τās ημέρας εκείνας... Μπού ντουνιά τσάρκ φιλέκ»), αφού προηγουμένως εστιάσουμε την προσοχή των μαθητών/μαθητριών με το εξής ερώτημα:

Ερώτηση: Ποιος αφηγείται την ιστορία στον «Ξεπεσμένο δερβίση»; Τι είδους αφήγηση έχουμε στο διήγημα αυτό;

-Αναμενόμενη απάντηση:

Ο αφηγητής δεν είναι πρόσωπο του διηγήματος, είναι δηλαδή **εξωδιηγητικός**.

- Εξωδιηγητικός είναι ο αφηγητής ο οποίος τοποθετείται έξω από την ιστορία που διηγείται και που συνήθως αγνοούμε την ταυτότητά του (π.χ. *Ιλιάδα* του Ομήρου, *Φόνισσα* του Αλ. Παπαδιαμάντη). Βλ. *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 19.
- Η αφήγηση είναι τριτοπρόσωπη (π.χ. είχε διορισθεί, να δείξει, διέταξε, ενθυμείτο κλπ.) και ο αφηγητής **παντογνώστης**
Ονομάζεται ιδιαίτερα «παντογνώστης αφηγητής» (ή «αφηγητής-Θεός») αυτός που βρίσκεται παντού και πάντοτε και γνωρίζει τα πάντα, ακόμα και στις πιο απόκρυφες σκέψεις των προσώπων της αφήγησης. Βλ. *Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων*, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 20.
- Ωστόσο, η παντογνωσία του αφηγητή στον «Ξεπεσμένο δερβίση» είναι μερική / περιορισμένη. Εξηγήστε γιατί;

Αναμενόμενη απάντηση: Στην περίπτωση του δερβίση η παντογνωσία του αφηγητή είναι μερική, περιορισμένη, επειδή ο αφηγητής γνωρίζει όσα συμβαίνουν από τη στιγμή της εμφάνισης του ήρωα μέχρι και πριν από την εξαφάνισή του. Αγνοεί ό,τι προηγείται της εμφάνισης και έπεται της εξαφάνισής του.

III. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Κατ' οίκον εργασία

Ερωτήσεις:

- α) Ποιες τραυματικές εμπειρίες είχε από την παιδική του ηλικία ο Μοσκώβ Σελήμ; β) Με ποιους αφηγηματικούς τρόπους παρουσιάζονται οι εμπειρίες αυτές από τον συγγραφέα; (Για την απάντηση, βλ. σσ. 30-33). Πηγή ερώτησης: ΚΕΕ..., 137.

[ΕΙΔΟΣ ΕΡΩΤΗΣΗΣ: Συνεξέταση μορφής-περιεχομένου]

- (i) Να συγκρίνετε τη στάση του κοινωνικού περίγυρου α) απέναντι στον Μοσκώβ Σελήμ, στο ομώνυμο διήγημα του Γ. Βιζυηνού και β) απέναντι στον δερβίση στον «Ξεπεσμένο δερβίση» του Αλ. Παπαδιαμάντη. (ii) Πώς διαφοροποιείται η σχέση των δύο ηρώων με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται; (Για την απάντηση: Οι μαθητές/-τριες να αντλήσουν στοιχεία από το 1^ο Μέρος του «Μοσκώβ Σελήμ» και από ολόκληρο τον «Ξεπεσμένο δερβίση»).

[ΕΙΔΟΣ ΕΡΩΤΗΣΗΣ: Σύγκριση κειμένων ως προς τη θεματική τους]

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

I. ΕΞΕΤΑΣΗ:

Ανάγνωση των δύο πιο πάνω ερωτήσεων. Σχολιασμός και συζήτηση

II. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

A. (ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΡΟΥΣ 2: [ΝΑ ΤΟΝ ΑΓΑΠΗΣΕΙ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ]) (30-37)

1. Οι ψυχικές αρετές του Μοσκώβ Σελήμ κατά την επτάχρονη υπηρεσία του στον στρατό

Ερώτηση 1:

Να χαρακτηρίσετε τον Μοσκώβ Σελήμ, λαμβάνοντας υπόψη τη δράση του στον πόλεμο και γενικότερα την επτάχρονη στρατιωτική του υπηρεσία. (σσ. 33-37):

-ανδρείος, γενναίος: υπηρεσία στον στρατό στη θέση του μεγάλου του αδελφού / διάσωση σημαίας από τα χέρια των εχθρών (33)

-φιλοπατρία: κόποι, στερήσεις, κακουχίες για το έθνος του και τον σουλτάνο (33)

-Καρτερική αντιμετώπιση της αδικίας: παρασημοφόρηση ανωτέρου για τη δική του γενναιότητα. Ωστόσο, συνεχίζει να προσφέρει αγόγγυστα τις υπηρεσίες του στην πατρίδα του. (34-35)

-αξιοπρέπεια: «Αν είναι για να πάγω εμπρός, θέλω να πάγω για την αξία μου, και όχι από εύνοια και προστασία». [Συζήτηση: συσχετισμός με τη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα]

-απόλυτη αφοσίωση στο έθνος του και στον σουλτάνο: «Εμείς και οι ιδικοί μας, η ζωή και η περιουσία μας, είναι κτήμα του αφέντη μας του Σουλτάνου και είναι χαΐρι και ευτυχία όταν εξοδεύονται εις την υπηρεσίαν του».

Ερώτηση 2: Πώς μπορούμε να εξηγήσουμε το γεγονός ότι έπειτα στην ψυχή του Μοσκώβ Σελήμ αναπτύχθηκαν φιλορωσικά αισθήματα;

Απάντηση:

Δεδομένου ότι στο σχολικό βιβλίο δεν παρατίθενται οι σελίδες του διηγήματος στις οποίες παρουσιάζονται τα φιλορωσικά αισθήματα του Σελήμ, κρίνεται σκόπιμο εδώ να διαβαστεί στην τάξη το συνδεδετικό κείμενο της σελ. 36-37:

Στις σωματικές και ψυχικές ταλαιπωρίες του Σελήμ προστέθηκαν τώρα και οι οικογενειακές συμφορές: οι αρχές συνέλαβαν και σκότωσαν τον ανυπότακτο αδερφό, η μάνα του πέθανε και ο πατέρας του, την αγάπη του οποίου τόσο επιζητούσε, δεν τον δεχόταν πια για παιδί του. Στο μεταξύ κι ο ίδιος κατηγορήθηκε για τη φυγάδευση του αδελφού του και φυλακίστηκε ένα χρόνο. Μετά την απόλυσή του πολέμησε και πάλι εναντίον των Ρώσων, επέστρεψε, παντρεύτηκε και απέκτησε τρία παιδιά. Σε νέα στράτευσή του αιχμαλωτίστηκε από τους Ρώσους. Τους φόβους του για κακή μεταχείριση τούς διαδέχτηκε η έκπληξη· η ανθρωπιά των εχθρών του σ' αντίθεση με την ταπείνωση, που είχε δεχτεί από τους συμπατριώτες του, τον ενθουσίασε. Αυτό είχε ως συνέπεια την ανάπτυξη των ρωσόφιλων αισθημάτων του (Μοσκώβ). Στο μεταξύ έχασε τη γυναίκα του και τα τρία παιδιά του και έρημος πια εγκαταστάθηκε στην Καϊνάρτζα, περιμένοντας με λαχτάρα τους Ρώσους.

Β. ΜΕΡΟΣ 3: [ΚΑΙ Ο ΤΟΥΡΚΟΣ ΕΜΕΙΝΕ ΤΟΥΡΚΟΣ] (38-40)

1. Επεξεργασία

Ερώτηση 1: Ποιος είναι ο αφηγητής στο 3^ο απόσπασμα (σσ.38-40) και πότε διαδραματίζεται το περιστατικό που περιγράφεται;

Εδώ παύει να αφηγείται ο Μοσκώβ Σελήμ. Ο αφηγητής είναι ο ίδιος με τον αφηγητή του 1^{ου} Μέρους. Το περιστατικό διαδραματίζεται την τρίτη μέρα από την άφιξη του αφηγητή στην Καϊνάρτζα.

Ερώτηση 2: Σε ποια κατάσταση βρήκαν ο αφηγητής και ο συνοδός του τον Μοσκώβ Σελήμ;

-Είχε υποστεί εγκεφαλικό επεισόδιο από τη λύπη του, όταν κάποιος για να τον πειράξουν τού είπαν ότι «οι Ρούσοι ήλθαν πάλιν εις την Βουλγαρία» (σ. 39). (Διαψεύδει πως ό,τι έπαθε το έπαθε από τη χαρά του)

Ερώτηση 3: Γιατί επιδεινώθηκε η κατάσταση της υγείας του Μ.Β., γεγονός που οδήγησε στον θάνατό του;

-Δεύτερο εγκεφαλικό επεισόδιο, από τη χαρά του αυτή τη φορά, όταν ο Μοσκώβ Σελήμ μαθαίνει από τον αφηγητή ότι «ούτε ήλθε, ούτε θα ξαναέλθει πλέον Ρώσος εις την χώραν του Σουλτάνου» (39).

Ερώτηση 4: «Ο Τούρκος έμεινε Τούρκος». Να εξηγήσετε με δικά σας λόγια το νόημα αυτής της φράσης.

Στο τέλος ο Μοσκώβ Σελήμ υπερβαίνει τον διχασμό ανάμεσα στα ρωσόφιλα αισθήματά του και στην έμπρακτη φιλοπατρία του. Η δικαιολογημένη, από τις αδικίες που υπέστη από τους ομοεθνείς του, ρωσοφιλία του δεν ήταν παρά μια επιφανειακή αντίδραση («που περιορίστηκε στη ρωσική στολή και στην αφήγηση των παθών του από τους περαστικούς της Καϊνάρτζας»). (Βλ. Ιωάννης Μπακιρτζής, *Ιστορικές και ιδεολογικές συνιστώσες της ιδεολογίας και του έργου του Γεώργιου Βιζυηνού και η οθωμανοκρατία στη Θράκη το β' μισό του 19^{ου} αιώνα* (διδ. δ.), Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1999, 453).

2. Συζήτηση

«Το διήγημα 'Μοσκώβ Σελήμ' χαρακτηρίζεται για την ανθρωπιά και τον πόνο για τον πάσχοντα άνθρωπο, έστω και αν είναι αλλόθρησκος και αλλοεθνής». Να επαληθεύσετε αυτή την κρίση με βάση τα τρία αποσπάσματα του διηγήματος. [Βλ. ΚΕΕ..., 140]

[ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ 19, 33]

- Θα μπορούσε αυτή η θέση να είναι σήμερα πιο επίκαιρη από ποτέ;
- Συζήτηση στην τάξη (εικόνα/ βίντεο) – εμπειρίες – βιώματα μαθητών

(Βίντεο/ σύντομο φιλμάκι «Όταν ήμασταν πρόσφυγες» - πρόσφυγες από Συρία στη Μυτιλήνη – υποδοχή από κατοίκους του νησιού που υπήρξαν κι αυτοί πρόσφυγες όταν έγινε η Μικρασιατική καταστροφή → Συζήτηση και συσχέτιση της σύντομης ταινίας με το διήγημα του Βιζυηνού): <http://www.kathimerini.gr/846948/gallery/multimedia/vinteo-k/otan-hmastan-prosfyges>

- Με τη συγγραφή του *Μοσκώβ- Σελήμ* ο Βιζυηνός γκρεμίζει τα τείχη του φυλετικού μίσους και οικοδομεί την αγάπη και τη φιλία που μπορεί να αναπτύσσεται ανάμεσα σε πρόσωπα, ανεξάρτητα από τη φυλή και το θρήσκευμά τους. Το πραγματικό ενδιαφέρον, το άγγιγμα ψυχής, η συμπόνια, η κατανόηση του άλλου και η αποδοχή του είναι στοιχεία που ενώνουν τους ανθρώπους και καταργούν τις διαχωριστικές γραμμές, ώστε ο πόνος και η πίκρα να απαλυνθούν. **«Καλά λοιπόν το λένουν πως δύο άνθρωποι μπορεί να είναι τόσο ξένοι μεταξύ τους και όμως οι ψυχές τους να είν' αδέρφια.»**

ΑΞΙΑΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ (ΔΕΙΚΤΕΣ 33, 34)

III. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Κατ' οίκον εργασίες

1. Να καταγράψετε τα γεγονότα, και από τα τρία αποσπάσματα του διηγήματος «Μοσκώβ Σελήμ» (27-40) που δείχνουν ότι οι προσδοκίες των προσώπων του διηγήματος συνεχώς διαψεύδονται. [ΚΕΕ, 138]

[ΔΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ 33]

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ: [ό.π.]

- Στην αρχή του διηγήματος ο Μοσκώβ-Σελήμ νόμιζε πως ο αφηγητής ήταν Ρώσος, ενώ εκείνος του απεκάλυψε πως ήταν Έλληνας (Ρουμ).
- Η μητέρα του Μοσκώβ-Σελήμ “ήθελε (...) να γελά τον εαυτόν της και <να> παρηγορεί την λύπην της, διότι δεν είχε κι εκείνη μίαν θυγατέρα”, γι’ αυτό έντυνε το Μοσκώβ-Σελήμ σαν να ήταν κορίτσι· εκείνος όμως αποστρεφόταν τις συνήθειες των γυναικών.
- Ο Μοσκώβ-Σελήμ αποζητούσε την αγάπη του πατέρα του και συναντούσε διαρκώς την πατρική απόρριψη.
- Ο πατέρας του νόμιζε ότι ο πρωτότοκος γιος του του έμοιαζε όχι μόνο εξωτερικά, αλλά και εσωτερικά· ο Χασάν όμως ήταν “μαλακός, πολύ καλόκαρδος νέος” σε αντίθεση με τον πατέρα του που ήταν “αυστηρός, σκληρός άνθρωπος”.
- Ο Μοσκώβ-Σελήμ ανέμενε παράσημο και προαγωγή και όχι μόνο δεν πήρε τίποτε από αυτά, αλλά επί πλέον υποβιβάσθηκε σε σκαπανέα.
- Ο ήρωας ήλπιζε ότι οι υπηρεσίες του προς την πατρίδα του θα αναγνωρίζονταν και αντί γι’ αυτό ταλαιπωρήθηκε και περιφρονήθηκε.
- Ο ήρωας, όταν επέστρεψε από τον πόλεμο, ανέμενε να βρει την πατρική οικία νοικοκυρεμένη, όπως την είχε αφήσει όταν στρατεύθηκε, αλλά τη βρήκε σε πλήρη αταξία, ενώ η οικογένειά του είχε διαλυθεί (η μητέρα του και ο μεγάλος αδελφός του είχαν πεθάνει, ο μεσαίος αδελφός του είχε φύγει, ενώ ο πατέρας του είχε μεταβληθεί σε μέθυσο, ανόητο γέροντα).
- Τέλος ο Μοσκώβ-Σελήμ νόμιζε πως οι Ρώσοι μισούν τους Τούρκους· όμως εκείνοι, όταν τον συνέλαβαν αιχμάλωτο, του φέρθηκαν με ανθρωπιά και φιλοφροσύνη.

2. Αδίδακτο κείμενο:

«Ανεκάλεσα εις την μνήμην μου όλας τας προς την μητέρα τρυφερότητας και θωπείας μου. Προσεπάθησα να ενθυμηθώ μήπως της έπταισα ποτέ, μήπως την αδίκησα, αλλά δεν ηδυνήθην. Απεναντίας εύρισκον, ότι αφ’ ότου εγεννήθη αυτή η αδελφή μας, εγώ, όχι μόνον δεν ηγαπήθην, όπως θα το επεθύμουν, αλλά τουτ’ αυτό παρηγκωνιζόμην ολονέν περισσότερον. Ενθυμήθην τότε, και μοι εφάνη ότι εννόησα, διατί ο πατήρ μου εσυνείθιζε να με ονομάζη “το αδικημένο του”. Και με επήρε το παράπονον και ήρχισα να κλαίω. Ω! είπον, η μητέρα μου δεν με αγαπά και δεν με θέλει! Ποτέ, ποτέ πλέον δεν πηγαίνω εις την εκκλησίαν! Και διηυθύνθην προς την οικίαν μας, περίλυπος και απηλπισμένος».

Γ. Βιζυηνός, «Το αμάρτημα της μητρός μου»: *Νεοελληνικά διηγήματα...*, 9-10.

Με ποιο απόσπασμα από το διήγημα «Μοσκώβ Σελήμ» «συνομιλεί» το πιο πάνω παράθεμα από το «Αμάρτημα της μητρός μου» του ίδιου συγγραφέα; Να συγκρίνετε τα δύο αποσπάσματα και να καταγράψετε ομοιότητες και διαφορές. [ΚΕΕ..., 138-139]

Προαιρετικές εργασίες

Να επιλέξετε ΜΙΑ εργασία από τις πιο κάτω:

1. Να γράψετε ένα ποίημα, εμπνευσμένο από το διήγημα «Μοσκώβ Σελήμ».
2. Να παρουσιάσετε εικαστικά τη μορφή του ξεπεσμένου δερβίση, βασισμένοι στο ομώνυμο διήγημα.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πολλές από τις ερωτήσεις αυτής της διδακτικής πρότασης προέρχονται από το βοήθημα Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, *Νεοελληνική Λογοτεχνία Γενικής Παιδείας Γ' Λυκείου: «Μοσκόβ Σελήμ»*
http://www.kee.gr/html/themata_main.php

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Β. Αθανασόπουλος, *Οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ. Βιζυηνού*, Καρδαμίτσας, Αθήνα, 1996.
- Γ. Μ. Βιζυηνός, *Τα διηγήματα* (Εισαγωγή-Επιμέλεια: Βαγγέλης Αθανασόπουλος), Αθήνα, Ίδρυμα Κώστα και Ελένης Ουράνη, 1991.
- Αριστείδης Δημόπουλος, *Αφηγηματικές τεχνικές στο διηγηματογραφικό έργο του Γεώργιου Βιζυηνού* (διπλ. εργ.), Πάτρα, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, 2010:
<http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/4807>
- Στεργιανή Ζανέκα, *Φιλοσοφικές και ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις στο έργο του Γεώργιου Βιζυηνού* (διδ. δ.), Θεσσαλονίκη, Τμήμα Φιλολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2002: <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/20544>
- Παναγιώτης Μουλλάς, «Το νεοελληνικό διήγημα και ο Γ.Μ. Βιζυηνός», Εισαγωγή στο Βιζυηνός Γ.Μ., *Νεοελληνικά Διηγήματα*, εκδ. Εστία, Αθήνα 2001.
- Ιωάννης Μπακιρτζής, *Οι ιστορικές συνιστώσες της ιδεολογίας και του έργου του Γεώργιου Βιζυηνού και η οθωμανοκρατία στη Θράκη το β' μισό του 19ου αιώνα* (διδ. δ.), Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 1999: <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/11727>
- Νίκος Ορφανίδης, *Η θαυμαστή του πάθους κλίμακα: δοκιμή στο αφηγηματικό έργο του Γεώργιου Βιζυηνού*, Λευκωσία, Ακτή, 1997.
- Δήμητρα Παναγοπούλου, *Οι γυναίκες στο έργο του Γεώργιου Βιζυηνού* (διπλ. εργ.), Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2006.
- Μαριλένα Πόρακου, *Εγκλεισμοί και αδιέξοδα στα διηγήματα του Βιζυηνού* (διπλ. εργ.), Λευκωσία, Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κύπρου, 2000.
- Απόστολος Σαχίνης, *Παλαιότεροι πεζογράφοι*, Αθήνα, Εστία, 1999.
- Κώστας Στεργιόπουλος, «Ο Βιζυηνός και το διήγημα», *Περιδιαβάζοντας. Στο χώρο της παλιάς πεζογραφίας μας*. Τόμος Β', Κέδρος, Αθήνα, 1986.
- Κώστας Στεργιόπουλος, «Γεώργιος Βιζυηνός», *Η παλαιότερη πεζογραφία μας Στ' : Από τις αρχές της ως τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, Αθήνα, Σοκόλης, 1997, 34-58.
- Μ. Χρυσανθόπουλος, *Γεώργιος Βιζυηνός: μεταξύ φαντασίας και μνήμης*, Εστία, Αθήνα 1994.
- Αφιερώματα περιοδικών: *Ελληνική Δημιουργία* Δ': 40 (1η Οκτωβρίου 1949) / *Θρακικά Χρονικά* 17-18 (Χειμώνας-Άνοιξη 1965) / *Τετράδια Ευθύνης* 29 (1988 -με τίτλο Ποιος ήταν ο Γεώργιος Βιζυηνός) / *Διαβάζω* 278 (8 Ιανουαρίου 1992) / *Η λέξη* 135 (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1996) / *Νέα Εστία* 1664 (1η Νοεμβρίου 1996) / *Ακτή* 29 (Χειμώνας 1996) / *Ίβυκος* 16-17 (Άνοιξη - Καλοκαίρι 1997) / *Ελευθεροτυπία* (19/5/2006).

Γεώργιος Βιζυηνός, «Ο Μοσκώβ Σελήμ»

Ο πρόλογος του διηγήματος

Ήθελα να μη σε είχα συναντήσει επί της οδού μου· ήθελα να μη σε είχα γνωρίσει εν τῷ βίῳ μου! Επότισας και συ αρκετὴν τὴν ψυχὴν μου πικρίαν, αγαθέ, παράδοξε Τούρκε, ὡς εἴαν μὴ ἦρκουν αὐτὴ αἱ θλίψεις, τὰς ὁποίας καθ' ἐκάστην τὴν προξενούσιν αἱ τύχαι τῶν ὁμοεθνῶν μου!

Ἀλλ' ὅ, τι ἐγένεν, ἐγένεν. Ἡ ἀλγεινὴ, ἡ κάτισχνος μορφὴ σου, με το βαθύ και μελαγχολικόν εκείνο βλέμμα ταραττει τὸν ὕπνον μου, πτοεὶ τὴν μοναξίαν μου. Ἡ κλαυθμηρὰ και τρέμουσα φωνή σου ηχεί παραπονουμένη εἰς τὰ ὦτα μου. Πρέπει να γράψω τὴν ἱστορίαν σου.

Δεν ἀμφιβάλλω, ὅτι οἱ φανατικοὶ τῆς φυλῆς σου θα βλασφημήσωσι τὴν μνήμην ενός "πιστοῦ", διότι ἤνοιξε τὰ ἄδυτα τῆς καρδίας αὐτοῦ προ τῶν βεβήλων ὀφθαλμῶν ενός ἀπίστου. Φοβούμαι μήπως οἱ φανατικοὶ τῆς ἰδικῆς μου φυλῆς ὀνειδίσωσιν ἓνα Ἑλληνα συγγραφέα, διότι δεν ἀπέκρυψε τὴν ἀρετὴν σου, ἢ δεν ὑποκατέστησεν ἐν τῇ ἀφηγήσει σου ἓνα χριστιανικόν ἥρωα. Ἀλλὰ μὴ σε μέλει. Δεν θα ἀφαιρεθεῖ τι ἀπὸ τὴν ἀξίαν σου, διότι ἐνεπιστεύθης εἰς ἐμέ τας περιπετείας τῆς ζωῆς σου· και δεν θα με τύψει ποτὲ ἡ συνείδησις, διότι, ὡς ἀπλούς χρονογράφος, ἐξετίμησα ἐν σοὶ οὐχὶ τὸν ἄσπονδον ἐχθρόν του ἔθνους μου, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο μὴ σε μέλει. Θα γράψω τὴν ἱστορίαν σου.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Σε ποῖον ἀπευθύνεται ὁ συγγραφέας-αφηγητὴς στὸν πρόλογό του, ποῖος φόβος τὸν διακατέχει και γιατί στὸ τέλος ἀποφασίζει να γράψει τὴν ἱστορία του προσώπου αὐτοῦ;

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ὁ συγγραφέας δηλώνει εὐθύς ἐξαρχῆς τὴν πρόθεσή του ν' ἀφιερῶσι τὸ διήγημά του σ' ἓναν ἀλλόθρησκο, και μάλιστα σ' ἓναν Τούρκο (παραπάνω ἡ προσφώνηση: «αγαθέ, παράδοξε Τούρκε»). Συγχρόνως, ὁ συγγραφέας ἐκφράζει τὴν πεποίθησή του ὅτι τὸ ἔργο του θ' ἀπορριφθεῖ και ἀπὸ τις δύο κοινότητες, τῶν Τούρκων και τῶν Ελλήνων. Φοβάται ὅτι θα αἰωρεῖται μετέωρο ἀνάμεσα στὶς δύο συλλογικὲς ἰδεολογίες, ἀκριβῶς ὅπως αἰωρεῖται ὁ ἥρωας του ἀνάμεσα σε δυο πατρίδες — ἄλλωστε και τὸ ὄνομα του («Μοσκώβ» σημαίνει Ρώσος στα τούρκικα· τὸ «Σελήμ» εἶναι κλασικὸ τουρκικὸ ὄνομα, δηλαδὴ Ρώσος Σελήμ) δεν ἀφήνει καμιά ἀμφιβολία γι' αὐτό. Κατ' ἀναλογία, και ὁ συγγραφέας αἰωρεῖται ἀνάμεσα σε δύο πολιτισμούς (Ἀνατολή-Δύση), σε δύο περιβάλλοντα (κοσμικὸ-ἐκκλησιαστικὸ, ταπεινό-αριστοκρατικὸ), σε δύο πεδία (λαϊκὸ-λόγιο, ἠθογραφία-λογιοτατισμός), σε δύο σχολές (αθηναϊκὴ-φαναριώτικη, ρομαντισμός-ρεαλισμός). Ὁ συγγραφέας, στὸν πρόλογο του διηγήματος, φοβάται μήπως οἱ ὁμοεθνεῖς του τὸν ἐπιπλήξουν διότι δεν ἀπέκρυψε τὴν ἀρετὴ ενός Τούρκου, ἢ διότι δεν τὸν ὑποκατέστησε στὸ ἀφήγημά του μ' ἓνα χριστιανικὸ ἥρωα. Στὴ δήλωση του συγγραφέα ἀντιλαμβανόμαστε ὅτι γιὰ τὴν κριτικὴ τῆς ἐποχῆς «οὗ Τούρκος» ἢ «οἱ Τούρκοι» ἔχουν μιὰ αὐρὰ ἰδιαιτερότητας, ἰδιοπροσωπίας και συλλογικῆς αὐτοσυνειδησίας ἀρκετῆς γιὰ να σβήσῃ ὁποιοδήποτε ἴχνος ἐξατομικευμένων Τούρκων με ἱστορίες ζωῆς ἀξίες να γίνουν ἀφηγήματα. Ὁ Τούρκος γιὰ τὴ συλλογικὴ συνείδηση του Ἑλληνα τῆς ἐποχῆς δεν εἶναι μόνον ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς του ἔθνους, ἀλλὰ και ἓνας ἀλλόθρησκος ἀνατολίτης. Ὁ δυϊσμός Ἀνατολῆς-Δύσης παραπέμπει σε γενικότερες πολιτισμικὲς ἐμμονές, οἱ ὁποῖες ἐνισχύουν τὴν αἴσθηση τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὸ ευρωπαϊκὸ και τὸ ἀσιατικὸ κομμάτι του κόσμου.

Στεργιανὴ Ζανέκα, *Φιλοσοφικὲς και ψυχχαναλυτικὲς προσεγγίσεις στὸ ἔργο του Γεώργιου Βιζυηνοῦ* (διδ. δ.), Θεσσαλονίκη, Τμῆμα Φιλολογίας, Φιλοσοφικὴ Σχολή, ΑΠΘ, 137-138.

Γεώργιος Βιζυηνός, «Ο Μοσκώβ Σελήμ» (ΚΝΕΛ Β', 27-41)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στο βιβλίο σας παρατίθενται αποσπάσματα από τον «Μοσκώβ Σελήμ». Στην περίληψη αυτή αποδίδεται το περιεχόμενο ολόκληρου του διηγήματος.

Ο αφηγητής στον «Μοσκώβ Σελήμ», ταξιδεύοντας με τον συνοδό του στη Θράκη, φτάνει στην Καϊνάρτζα, μια πηγή που περιβάλλεται από πυκνή και πλούσια βλάστηση. Εκεί συναντά για πρώτη φορά τον Μοσκώβ Σελήμ, έναν Τούρκο γύρω στα πενήντα του χρόνια, ο οποίος μονάζει σε ένα ξύλινο σπιτάκι, που μοιάζει με ρώσικη «ίσμπα». Ο Μοσκώβ Σελήμ στην αρχή νομίζει πως ο αφηγητής είναι Ρώσος και του μιλά με φανερή συγκίνηση, σε ωραία δοσμένη σκηνή όπου εικονίζεται και υπογραμμίζεται το ανθρώπινο στοιχείο: η ψυχική αναταραχή ενός ανθρώπου από κάτι που του έχει γίνει πάθος. Η θαυμάσια αυτή ανθρώπινη σκηνή αποτελεί μίαν προεισαγωγή για την κατανόηση της ψυχής του Μοσκώβ Σελήμ από τον αναγνώστη. Ο αφηγητής πηγαίνει την άλλη μέρα ξανά στην Καϊνάρτζα μόνος, ειδικά για να συναντήσει και να μιλήσει στον Μοσκώβ Σελήμ. Εδώ ο Βιζυηνός, αφού περιγράψει ποιητικά και παραστατικά το φυσικό περιβάλλον γύρω στην πηγή, όπως το έκαμε και προηγουμένως, παρατηρεί στα μάτια του Σελήμ την «θλιβεράν της ψυχής διάθεσιν», το «πένθος της καρδιάς» και διακρίνει την «συνεννόησιν των ψυχών» τους. Όλα αυτά μας φανερώνουν ότι προσπαθεί να δει, πίσω από τις εξωτερικές ενδείξεις, πίσω από τα φαινόμενα του εξωτερικού κόσμου, τον εσωτερικό άνθρωπο – και να τον νιώσει. Ο Σελήμ εκφράζει στον αφηγητή την αγάπη του για τους Ρώσους και στη συνέχεια του διηγήματος μιλά για τον σκληρόκαρδο πατέρα του, για την παραμελημένη μητέρα του, για το πώς κατατάχτηκε εθελοντής στο στρατό, καλύπτοντας τον ανυπότακτο αδερφό του, για τις ταλαιπωρίες του Κριμαϊκού πολέμου, για τις κατάφωρες αδικίες που του έγιναν στο στράτευμα, όπου μόνο τότε υπηρέτησε επτά ολόκληρα χρόνια και όπου δεν αναγνωρίστηκαν και δεν αμείφθηκαν η ανδρεία και οι υπηρεσίες του.

Έπειτα από πολλές δοκιμασίες, σωματικές και ψυχικές, ο Σελήμ επιστρέφει στο σπίτι του και μαθαίνει από τον γέρο υπηρέτη Σακήρμπαμπα τι έχει συμβεί στο μεταξύ. Ο πατέρας του, αφότου οι χωροφύλακες σκότωσαν τον ανυπότακτο αδερφό του, έχει καμφθεί σωματικά και πνευματικά και έχει υποταχθεί στη νέα γυναίκα του, τη μητριά του Σελήμ, που κάνει ό,τι θέλει στην οικογένεια. Οι αρχές, ωστόσο, συλλαμβάνουν και φυλακίζουν για έναν χρόνο τον Σελήμ με την κατηγορία ότι δήθεν έκρυψε και βοήθησε τον ανυπότακτο αδερφό του. Παρόλες τις ταπεινώσεις και τους εξευτελισμούς, μόλις γίνεται επανάσταση στην Ερζεγοβίνη, στα 1862, ο Σελήμ κατατάσσεται ξανά εθελοντής και πολεμά για την Τουρκία «όταν εγύρισα οπίσω ύστερ' από δυο χρόνια», λέει ο ίδιος, «είχα μερικές πληγές παραπάνω, μα είχα κι ένα μικρό βαθμό κι ένα παράσημο ανδρείας». Τότε παντρεύεται τη Μελέικα, ελευθερωμένη σκλάβα της μητέρας του, που διακρινόταν για την ομορφιά της και την καλοσύνη της, και περνά για λίγο χρονικό διάστημα ευτυχισμένα· το 1875 είναι ήδη «εύπορος γαιοκτήμων» με τρία παιδιά. Όμως, ο νέος ρωσοτουρκικός πόλεμος στα 1877 τον αναγκάζει να καταταχτεί και πάλι για να πολεμήσει τον προαιώνιο εχθρό του Τούρκου: τον Ρώσο. Στην Πλεύνα, εκατόνταρχος έπειτα από ανδραγαθίες και προαγωγές, τραυματίζεται βαριά, αλλά εγκαταλείπεται από τους συμπατριώτες του κι αιχμαλωτίζεται από τους Ρώσους. Οι Ρώσοι «εκ πολιτικής οπισθοβουλίας» είναι πολύ ευγενείς και περιποιητικοί προς τους εκατό χιλιάδες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ: Γεώργιος Βιζυηνός, «Ο Μοσκώβ Σελήμ» [ΠΕΡΙΛΗΨΗ] ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
Δρ Λεωνίδα Γαλάζης, Επιθεωρητής Φιλολογικών Μαθημάτων

Τούρκους αιχμαλώτους· έτσι ο Σελήμ αρχίζει να τους συμπαθεί. Στη Ρωσία γνωρίζει έναν Ρώσο γέρο αξιωματικό και την όμορφη, έξυπνη και μορφωμένη κόρη του Παυλόφσκα, τους επισκέπτεται στο σπίτι τους και τους συναναστρέφεται, και όπως λέει ο ίδιος « τότε το εννόησα πως δεν ημπορούσα να πηγαίνω απ' εκεί χωρίς ν' αφήσω ένα κομμάτι της ψυχής μου εις την Ρωσία!». Ωστόσο ο Σελήμ μένει πιστός στη γυναίκα του και, όταν ελευθερώνεται από την αιχμαλωσία, επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί, έπειτα από τις περιποιήσεις των Ρώσων, τον περιμένουν η κακομεταχείριση και ταπείνωση· και σα να μην αρκούσαν όλα αυτά τα ψυχικά πλήγματα, φτάνοντας στο σπίτι του, στην ιδιαίτερη πατρίδα του, βρίσκει την περιουσία του να έχει εξανεμισθεί, τη γυναίκα του και τα τρία παιδιά του να έχουν πεθάνει. Έτσι ο Σελήμ μόνος κι έρημος στη ζωή έρχεται κι εγκαθίσταται στην Καϊνάρτζα, περιμένοντας με λαχτάρα τους Ρώσους.

Λίγο αργότερα ο αφηγητής επιστρέφει από την Κωνσταντινούπολη στην υποδιοίκηση Β. και ακούει πως ο Σελήμ είναι «ημίπληκτος»· όλοι νομίζουν πως «το έπαθεν από υπερβολικήν χαράν», γιατί τον είχαν διαβεβαιώσει, όταν οι Βούλγαροι εκθρόνισαν τον Βάττεμπεργκ, πως ήρθαν οι Ρώσοι στην Τουρκία. Όμως, η πραγματικότητα είναι διαφορετική· ο αφηγητής τη μαθαίνει την άλλη μέρα από το στόμα του ίδιου του Σελήμ: «Άμποτε να ήτο χαρά!.. Εμένα με έγγραφεν ο Θεός ν' αποθάνω από την λύπην μου!.. Αλήθεια, κι εγώ νόμιζα πως θα χαρώ, μα δε γίνεται... Πώς ν' αρνηθώ το αίμα μου!... Να προδώσω τον αφέντη μου;... Να πάγω με τους Ρούσσους!.. Αυτή η φοβερή ιδέα μ' εβασάνιζε μια νύχτα...». Ο Βιζυηνός μάς αφήνει να φανταστούμε την τρομερή πάλη, που έγινε μέσα στη ψυχή του ευαίσθητου Σελήμ. Στο σημείο αυτό ο αφηγητής τού ανακοινώνει την αλήθεια: οι Ρώσοι δεν ήρθαν ούτε πρόκειται να έρθουν. «Έλα να σε φιλήσω», του λέει ο κατάκοιτος Σελήμ, και μια δεύτερη καρδιακή προσβολή τον αφήνει νεκρό: αυτή τη φορά από τη χαρά του, επειδή οι Ρώσοι δεν εισέβαλαν ξανά στην Τουρκία. Μ' αυτές τις συγκινητικές στιγμές του θανάτου του κεντρικού ήρωα και με τις λέξεις «ο Τούρκος έμεινε Τούρκος» τελειώνει ο «Μοσκώβ Σελήμ», και με τον «Μοσκώβ Σελήμ», με ένα ωραιότατο δηλαδή διήγημα – από τα καλύτερα της νεοελληνικής λογοτεχνίας – τελειώνει η σταδιοδρομία του Βιζυηνού στην αφηγηματική πεζογραφία.

Απόστολος Σαχίνης, *Παλαιότεροι πεζογράφοι*, Αθήνα, Εστία, 1982, 182-186.

(Συντομευμένη και διασκευασμένη μορφή)

Ερώτηση:

«Ο συγγραφέας δηλώνει από την αρχή ότι στο πρόσωπο του Τούρκου ήρωά του τίμησε 'απλώς τον άνθρωπο', τον άνθρωπο ανεξάρτητα από τη φυλή και το έθνος». Ανταποκρίνεται η δήλωση αυτή στο περιεχόμενο του διηγήματος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Προαιρετική εργασία:

Να ζωγραφίσετε τη μορφή του Μοσκώβ Σελήμ, λαμβάνοντας υπόψη την περιγραφή της εξωτερικής του εμφάνισης στο διήγημα (σσ. 29-30). (προαιρετικά)



ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΟΜΑΔΑΣ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, ΥΠΠ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ: Μαριλένα Πόρακου, Σύμβουλος Φιλολογικών Μαθημάτων

	Α' απόσπασμα	Β' απόσπασμα	Γ' απόσπασμα
Άξονες	1. Πρώτη συνάντηση του αφηγητή με τον ήρωα (η γνωριμία και η έντονη επιθυμία του ήρωα ο ξένος να είναι Ρώσος στην καταγωγή) 2. Εξωτερική περιγραφή ήρωα (το είναι και το φαίνεσθαι, ο διχασμός και στην εμφάνιση και στον ψυχισμό)	1. Αφήγηση της ζωής από τον ίδιο τον ήρωα • παιδική ηλικία (μεγαλωμένος σαν κορίτσι στο χαρέμι με τη μητέρα του μέχρι τα δώδεκά του) • έφηβος (θέλει να μοιάσει στον πατέρα του – το πρότυπό του- να απεκδυθεί τη θηλυκή του ταυτότητα και να γίνει αποδεκτός από τον πατέρα του) • νεαρός άντρας (προκειμένου να γίνει αρεστός και αποδεκτός από τον πατέρα του στρατολογείται στη θέση του αδελφού του που φοβάται και λιποτακτεί) • οι περιπέτειές του στον πόλεμο – βαρύς τραυματισμός, η παραλίγο παρασημοφόρησή του, η τιμωρία του για την ένδοξη πράξη του – βιώνει την αδικία, η επιστροφή στο σπίτι του [...] ↓ συνεχείς διαψεύσεις και ματαιώσεις	1. Οι τελευταίες στιγμές του Μ.Σ. – τα δύο εγκεφαλικά (στο άκουσμα της [ψεύτικης] είδησης για έλευση των Ρώσων στα εδάφη της αυτοκρατορίας → αναστάτωση, σύγχυση: πρώτο εγκεφαλικό, όταν η αλήθεια αποκαθίσταται, αισθάνεται χαρά, ήδη η πάλη μέσα του έχει καταλαγιάσει και έχει καταλήξει μέσα του για το πού ανήκει → δεύτερο εγκεφαλικό) 2. Η εσωτερική πάλη που βιώνει ο ήρωας, το γεγονός ότι δεν μπορεί να συμβιβάσει αυτό που θέλει με αυτό που είναι, τον οδηγούν τελικά στη δημιουργία της δικής του κοσμοθεωρίας – το γεγονός ότι δεν μπορεί να συμβιβαστεί και να εξισορροπήσει καταστάσεις (το είναι και το φαίνεσθαι) τον οδηγούν στον θάνατο.
Αφηγηματικοί τρόποι	Διάλογος (αφηγητή – συνοδού, αφηγητή – Μοσκόβ-Σελήμ) Η περιγραφή της εξωτερικής εμφάνισης του ήρωα είναι εκτενής, για να τονιστούν και τα φιλορωσικά του αισθήματα, καθώς	Αφήγηση της ζωής του (με μικρούς διαλόγους) → βρίσκει ευκαιρία να σχολιάζει, να καυτηριάζει, να φιλοσοφεί, σελ. 35 «<i>Μα όταν έμαθα τι θα ειπεί να έχεις συγγενή τον Σερασκέρη, είπα μέσα μου ας λείψει!</i>»	Διάλογος Αφήγηση

	και η ιδιοσυγκρασία του και η αντιμετώπισή του από τρίτους (τους ομοεθνείς του που τον θεωρούν τρελό, τον εμπαίζουν, κ.ά). Αφήγηση ↓ Διάφοροι τρόποι για να αποδοθεί ο ψυχισμός του ήρωα σφαιρικά		
Αφηγηματικές τεχνικές	Πρωτοπρόσωπη αφήγηση Ο ίδιος ο αφηγητής επισκέπτεται τον Μ.Σ., έχουν προσωπική επαφή, συνδιαλέγονται, γνωρίζονται (→ ομοδιηγητικός αφηγητής), αφηγείται την ιστορία και συμμετέχει (σχολιάζει, π.χ. σελ. 29:ως εννόησα [...], ...ως εάν ήθελε να είπη [...])	Αναδρομική αφήγηση που αρχίζει από τη γέννηση του Μ.Σ. μέχρι τη στιγμή της συνάντησής του με τον αφηγητή – συγγραφέα. → μετατοπίζει την αφήγησή του από το τώρα (παρόν) στο τότε (παρελθόν) της ιστορίας και ανάγεται σε γεγονότα προγενέστερα. Τα ρήματα βρίσκονται σε α' ενικού, η αφήγηση είναι πρωτοπρόσωπη, όμως δεν αφηγείται ο αφηγητής- συγγραφέας, αλλά ο ήρωας → εγκιβωτισμένη αφήγηση (ενσωμάτωση μιας αφήγησης μέσα σε μίαν άλλη, η αφήγηση του Μ.Σ. ενσωματώνεται μέσα στην αφήγηση του αφηγητή-συγγραφέα) Ο αφηγητής είναι αυτοδιηγητικός (διηγείται ο ίδιος την προσωπική του ιστορία)	Πρωτοπρόσωπη αφήγηση (α' πληθυντικού → κυκλικό σχήμα: αφηγητής - συνοδός (αρχικά πρόσωπα, στο τέλος του διηγήματος παρών είναι και ο γιατρός) ομοδιηγητικός αφηγητής
Χώρος και χρόνος της αφήγησης και ιστορίας	Χώρος αφήγησης και ιστορίας: Η Καϊνάρτζα (Θράκη) Χρόνος αφήγησης: Παρόν: οι τρεις τελευταίες μέρες της ζωής του Μοσκώβ-Σελήμ -τα γεγονότα του πρώτου αποσπάσματος ακολουθούν γραμμική χρονολογική σειρά	Χώρος αφήγησης: Καϊνάρτζα Χώρος ιστορίας: Αρχικά στην πατρίδα του: στο χαρέμι, στο σπίτι, στη συνέχεια οι χώρες στις οποίες έζησε, πολέμησε και αιχμαλωτίστηκε (Ρωσία, Βοσνία, Ερζεγοβίνη, Θράκη) Χρόνος αφήγησης: περιορίζεται στις λίγες ώρες των τριών ημερών (ημέρα γνωριμίας με τον αφηγητή/ το επόμενο πρωινό/ ημέρα του θανάτου του) Χρόνος ιστορίας: (παρελθόν κυρίως) εκτείνεται	Χώρος αφήγησης και ιστορίας (ταύτιση): Καϊνάρτζα Χρόνος αφήγησης και ιστορίας (ταύτιση): η τελευταία μέρα της ζωής του Μ.Σ.

		στη διάρκεια της ζωής του Μ.Σ. ως τον θάνατό του. Κύρια δράση συμπίπτει με την αρχή του Κριμαϊκού πολέμου, τα γεγονότα μετά την επανάσταση της Ερζεγοβίνης και τη μάχη της Πλέβνας.	
Γλώσσα	καθαρεύουσα → Την χρησιμοποιούν ο αφηγητής και όσοι έχουν πρόσβαση στην παιδεία, την εξουσία και τον πλούτο δημοτική, καθομιλουμένη → είναι ο κώδικας επικοινωνίας των φτωχών και καταφρονεμένων, Ελλήνων και Τούρκων		

- **Εγκλωβισμός** στη μορφή, στην ψυχή/ στο φύλο / την εθνικότητα / τη θρησκεία → αποσταθεροποίηση, διχασμός, εσωτερική πάλη (επιπλέον προσπαθεί να κρατήσει ισορροπίες στην οικογένεια: να γίνει αρεστός στον πατέρα του, να μην πληγώσει τη μητέρα του)
- **Αποξένωση** ήρωα: παντού ξένος: περιθωριοποιημένος → απέναντι στον πατέρα του
→ απέναντι στην τοπική του κοινότητα που τον κοροϊδεύει για τον φιλορωσισμό του (θεωρείται ο τρελός του χωριού)
→ απέναντι στο επίσημο τουρκικό κράτος που δεν αναγνωρίζει τα ανθραγαθήματά του
- **Διάψευση προσδοκιών:**
 - προσπάθεια αποδοχής του από τον πατέρα του → απόρριψη
 - προσπάθεια υπεράσπισης πατρίδας → σοβαρός τραυματισμός → παρασημοφόρηση του λιποτάκτη αρχιστράτηγου, ο οποίος υπήρξε και συγγενής
 - επιστροφή στην πατρίδα → απόρριψη από τους ομοεθνείς του
 - τιμωρείται για την ηρωική πράξη του στον πόλεμο από τους ομοεθνείς του → βρίσκει ανθρώπινη κατανόηση από τους αλλοεθνείς (τους Ρώσους)
 - ενώ περιμένει ότι ο πατέρας του θα τον αποδεχτεί επιτέλους μετά τη συμμετοχή του στον πόλεμο, εισπράττει ξανά πλήρη απόρριψη και αδιαφορία
 - επιστρέφει στην πατρίδα του και στο πατρικό του μετά τον πόλεμο αναμένοντας θερμή υποδοχή → πλήρης αταξία, διάλυση της οικογένειας
 - περιμένει την έλευση των Ρώσων με ενθουσιασμό και ανυπομονησία, όμως η ψεύτικη είδηση της έλευσής του σε τουρκικό έδαφος τού προκαλεί εγκεφαλικό επεισόδιο.

Σχολιασμός του τίτλου του διηγήματος και κατ' επέκταση του ονόματος του Μοσκώβ-Σελήμ

Ο Βιζυηνός κινείται σε έναν **άξονα αντιθέσεων** (αυτό είναι φανερό – έκδηλο από τον τίτλο):

Όνομα	Συνυπάρχει το ρωσικό στοιχείο (το οποίο φαίνεται εξωτερικά) με το τούρκικο όνομα
Αμφίεση του ήρωα	Ρωσικά και τουρκικά στοιχεία που προκαλούν τον γέλωτα και τα πειράγματα των ομοεθνών του
Οικογενειακή κατάσταση	Εύπορη οικογένεια, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, τώρα μόνος και περιθωριοποιημένος
φύλο	Η εμμονή της μητέρας του μέχρι τα δώδεκα να τον ντύνει κορίτσι, η δική του επιθυμία να ανήκει στον κόσμο των ανδρών
Αγάπη για τον πατέρα	Κατατάσσεται στον στρατό απαλλάσσοντας τον αδελφό του, αλλά συνεχίζει να εισπράττει την αδιαφορία του πατέρα του
Αγάπη για την πατρίδα, τον Σουλτάνο, το Ισλάμ	Έτοιμος να θυσιάσει την ίδια του τη ζωή, δεν εκτιμάται η προσπάθειά του, αγάπη για τους Ρώσους (όταν ήταν αιχμάλωτος του συμπεριφέρθηκαν ανθρώπινα) που είναι εχθροί της πατρίδας του

Ο Μοσκώβ –Σελήμ ζει μόνιμα ανάμεσα σε δύο πραγματικότητες: η μια είναι αυτό που βλέπει να γίνεται γύρω του και θεωρεί αντικειμενική πραγματικότητα (όλα τα πράγματα έχουν συγκεκριμένες διαστάσεις και όγκο) και η άλλη είναι μια πραγματικότητα εσωτερική (ο ήρωας ζει πράγματα που δεν υπάρχουν, καθώς οι ονειροπολήσεις του τον συντηρούν δίνοντάς του σκοπό και διεξόδους, όταν οι εξωτερικοί περιορισμοί τον πνίγουν). Η εσωτερική πάλη, λοιπόν, στο τέλος είναι αναπόφευκτη, καθώς αναζητεί μια εικόνα που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα και τελικά «ο Τούρκος έμεινε Τούρκος» (φαίνεται πως το αίμα θριαμβεύει, η εθνική και θρησκευτική ταυτότητα καθορίζεται βιολογικά και επομένως η τάξη αποκαθίσταται).

Εντούτοις, με τη συγγραφή του *Μοσκώβ- Σελήμ* ο Βιζυηνός γκρεμίζει τα τείχη του φυλετικού μίσους και οικοδομεί την αγάπη και τη φιλία που μπορεί να αναπτύσσεται ανάμεσα σε πρόσωπα, ανεξάρτητα από τη φυλή και το θρήσκευμά τους. Το πραγματικό ενδιαφέρον, το άγγιγμα ψυχής, η συμπόνια, η κατανόηση του άλλου και η αποδοχή του είναι στοιχεία που ενώνουν τους ανθρώπους και καταργούν τις διαχωριστικές γραμμές, ώστε ο πόνος και η πίκρα να απαλυνθούν. **«Καλά λοιπόν το λέγουν πως δύο άνθρωποι μπορεί να είναι τόσο ξένοι μεταξύ τους και όμως οι ψυχές τους να είν' αδέλφια.»**



ΠΡΩΤΟ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΑΘΗΜΑ

Ηθογραφία= Η αναπαράσταση, περιγραφή και απόδοση των ηθών, των εθίμων, της ιδεολογίας και της ψυχοσύνθεσης ενός λαού, όπως αυτά διαμορφώνονται υπό την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος και των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Η ηθογραφία είναι, όμως, και μια τάση της νεοελληνικής πεζογραφίας, που ξεκινά γύρω στο 1880 και συνεχίζεται μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Γλωσσάριο Λογοτεχνικών Όρων, ΟΑΠ, ΥΠΠ, 2016, 21. [Στο εξής: Γ.Λ.Ο.]

http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. «Ο συγγραφέας δηλώνει από την αρχή ότι στο πρόσωπο του Τούρκου ήρωά του τίμησε ‘απλώς τον άνθρωπο’, τον άνθρωπο ανεξάρτητα από τη φυλή και το έθνος». Ανταποκρίνεται η δήλωση αυτή στο περιεχόμενο του διηγήματος; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας με αναφορές και στα τρία μέρη του διηγήματος.
2. Να ζωγραφίσετε τον Μοσκόβ Σελήμ, λαμβάνοντας υπόψη την περιγραφή της εξωτερικής του εμφάνισης (σσ. 29-30). (προαιρετικά)

ΤΡΙΤΟ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

Απόσπασμα 1 [«Έχει μανία με τους Ρούσους»] (σσ. 28-30)

1. *Διήγημα*= Σύντομο πεζό μυθοπλαστικό έργο, στο οποίο η δράση, οι σκέψεις και ο διάλογος των προσώπων οργανώνονται σε ένα έντεχνο σχήμα πλοκής. Το διήγημα διαφέρει από το μυθιστόρημα, ως προς το μέγεθος. Η περιορισμένη έκτασή του συνεπάγεται διαφορές τόσο στην επενέργεια της ιστορίας όσο και στην επιλογή του θεματικού υλικού από τον διηγηματογράφο, ο οποίος εισάγει έναν περιορισμένο αριθμό προσώπων, δεν έχει την ευχέρεια να κάνει μια άνετη ανάλυση και εκτενή σκιαγράφηση των χαρακτήρων και δεν είναι σε θέση να αναπτύξει ένα κοινωνικό περιβάλλον με την ίδια πυκνότητα και εξίσου λεπτομερειακά όσο ένας μυθιστοριογράφος. Υπάρχουν διηγήματα μακροσκελή (π.χ. τα διηγήματα του Γ. Βιζυηνού) και διηγήματα σύντομα.

Γ.Λ.Ο, σ. 12: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

2. Προβληματισμός και διατύπωση εισηγήσεων για διερεύνηση

Σύμφωνα με μια άποψη που διατυπώθηκε το 1895, χρονιά που δημοσιεύεται το διήγημα στην εφημερίδα *Εστία*, ο συγγραφέας **αναλύει με λεπτότητα και φυσικότητα το ψυχολογικό βάθος** του Μοσκόβ Σελήμ και το περιβάλλει με σκηνές που αποδίδονται με τόση **περιγραφική δύναμη**, ώστε να μεταφέρεται εκεί ο αναγνώστης και να παρακολουθεί με θαυμασμό τον ψυχικό κόσμο του ήρωα (Λ. Α. «Για τον Μοσκόβ Σελήμ», *Εστία*, 12.5.1895: Λάμπρος Βαρελάς, *Μετά θάρρους ανησυχίαν εμπνέοντος. Η κριτική πρόσληψη του Γ. Μ. Βιζυηνού (1873-1896)*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2014, 437-438.

Ερωτήσεις για συζήτηση στην τάξη:

- α) Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την πιο πάνω άποψη;
- β) Πώς μπορούμε να διερευνήσουμε αν πράγματι η άποψη αυτή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα;

3. Σύγκριση της λειτουργίας των αφηγηματικών τρόπων στα διηγήματα: Γ. Βιζυηνός, «Μοσκόβ Σελήμ» και Αλ. Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης»

Α'. ΑΦΗΓΗΣΗ

Να συγκρίνετε τη στίξη στα ακόλουθα αφηγηματικά μέρη των δύο διηγημάτων και να εξηγήσετε πώς αυτή συνδέεται με την εξιστόρηση της ζωής των πρωταγωνιστών σε αυτά:

α) Γ. Βιζυηνός, «Μοσκόβ Σελήμ»: «Εγεννήθην ... εις το χαρέμι» (σ. 31)

β) Αλ. Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης»: «Εἶχεν ἀναφανῆ. Πότε; ... τὸν καθ' αὐτὸ ἄμανέν». (φ. σ. 2)

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

[illegible]

Β' ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Ανάμεσα σε ποιους διεξάγεται διάλογος: α) στο απόσπασμα 1 από τον «Μοσκώβ Σελήμ» (σσ. 28-30) και στο πρώτο απόσπασμα από τον «Ξεπεσμένο δερβίση», που ήδη διαβάσαμε; Ποιο το περιεχόμενό του σε κάθε περίπτωση;

[illegible]

Γ' ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Συνεργαστείτε ανά δύο:

Να καταγράψετε τις λέξεις κλειδιά στο απόσπασμα 1 από τον «Μοσκώβ Σελήμ» και στο πρώτο απόσπασμα από τον «Ξεπεσμένο δερβίση» με τις οποίες περιγράφεται η εξωτερική εμφάνιση των πρωταγωνιστών. Πώς διαφοροποιείται ο τρόπος της περιγραφής σε κάθε κείμενο;

Γ. Βιζυηνός, «Μοσκώβ Σελήμ»	Αλ. Παπαδιαμάντης, «Ο ξεπεσμένος δερβίσης»

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Απόσπασμα 2 «Μοσκώβ Σελήμ»: [Να τον αγαπήσει ο πατέρας] (31-38)

1. Η δομή του αποσπάσματος

-Τα παιδικά χρόνια του Μοσκώβ Σελήμ (σσ. 31-33)

-Η στράτευσή του (σσ. 33-34)

-Η επταετής συμμετοχή του στους Ρωσοτουρκικούς πολέμους (σσ. 34-37)

-Η επιστροφή του στο πατρικό σπίτι. (σσ. 37-38)

2. **Εγκιβωτισμένη αφήγηση:** Κάθε φορά που έχουμε ενσωμάτωση μιας αφήγησης μέσα σε μια άλλη έχουμε εγκιβωτισμό. Εδώ η αφήγηση του Μοσκώβ Σελήμ ενσωματώνεται στην αφήγηση του πρωτοπρόσωπου αφηγητή του πρώτου μέρους. Ποιο παράδειγμα εγκιβωτισμένης αφήγησης γνωρίζετε από την *Οδύσσεια* του Ομήρου;

Βλ. Γ. Λ. Ο., 16.: http://www.schools.ac.cy/eyliko/mesi/Themata/logotechnia/logotechnikos_grammatismos.html

3. Ο *αφηγητής (Μοσκώβ Σελήμ)* εξιστορεί τη δική του προσωπική ιστορία. Άρα είναι **αυτοδιηγητικός αφηγητής**. Εξάλλου, ο *αφηγητής του πρώτου αποσπάσματος* είναι **ομοδιηγητικός**, καθώς αφηγείται ως μάρτυρας /θεατής και όχι τη δική του προσωπική ιστορία. Βλ. Γ. Λ. Ο., 33.

4. **Αναδρομική αφήγηση:** Αφηγηματική τεχνική κατά την οποία ο αφηγητής μετατοπίζει την αφήγησή του από το τώρα (παρόν) στο τότε (παρελθόν) της ιστορίας και ανάγεται σε γεγονότα προγενέστερα και παλιότερα. Βλ., Γ. Λ. Ο., 3.

5. **Εξωδιηγητικός** είναι ο αφηγητής ο οποίος τοποθετείται έξω από την ιστορία που διηγείται και που συνήθως αγνοούμε την ταυτότητά του (π.χ. *Ιλιάδα* του Ομήρου, *Φρόνισσα* του Αλ. Παπαδιαμάντη). Βλ. Γ. Λ. Ο., 19.

6. Ονομάζεται ιδιαίτερα **παντογνώστης αφηγητής** (ή «αφηγητής-Θεός») αυτός που βρίσκεται παντού και πάντοτε και γνωρίζει τα πάντα, ακόμα και στις πιο απόκρυφες σκέψεις των προσώπων της αφήγησης. Βλ. Γ. Λ. Ο., 20.

Κατ' οίκον εργασία

Ερωτήσεις:

1. α) Ποιες τραυματικές εμπειρίες είχε από την παιδική του ηλικία ο Μοσκώβ Σελήμ; β) Με ποιους αφηγηματικούς τρόπους παρουσιάζονται οι εμπειρίες αυτές από τον συγγραφέα; (Για την απάντηση, βλ. σσ. 31-34)

2. (i) Να συγκρίνετε τη στάση του κοινωνικού περίγυρου α) απέναντι στον Μοσκώβ Σελήμ, στο ομώνυμο διήγημα του Γ. Βιζυηνού και β) απέναντι στον δερβίση στον «Ξεπεσμένο δερβίση» του Αλ. Παπαδιαμάντη. (ii) Πώς διαφοροποιείται η σχέση των δύο ηρώων με τον τόπο στον οποίο βρίσκονται; (Για την απάντηση να αντλήσετε στοιχεία από το 1ο Μέρος του «Μοσκώβ Σελήμ» και από ολόκληρο τον «Ξεπεσμένο δερβίση»).

ΠΕΜΠΤΟ ΜΑΘΗΜΑ

Θέματα για συζήτηση:

1. «Ο Τούρκος έμεινε Τούρκος». Να εξηγήσετε με δικά σας λόγια το νόημα αυτής της φράσης.
2. «Το διήγημα 'Μοσκώβ Σελήμ' χαρακτηρίζεται για την ανθρωπιά και τον πόνο για τον πάσχοντα άνθρωπο, έστω και αν είναι αλλόθρησκος και αλλοεθνής». Να επαληθεύσετε αυτή την κρίση με βάση τα τρία αποσπάσματα του διηγήματος.

Κατ' οίκον εργασίες

1. Να καταγράψετε τα γεγονότα, και από τα τρία αποσπάσματα του διηγήματος «Μοσκώβ Σελήμ» (28-41), που δείχνουν ότι οι προσδοκίες των προσώπων του διηγήματος συνεχώς διαψεύδονται.
2. Αδίδακτο κείμενο:

«Ανεκάλεσα εις την μνήμην μου όλες τας προς την μητέρα τρυφερότητας και θωπείας μου. Προσεπάθησα να ενθυμηθώ μήπως της έπταισα ποτέ, μήπως την αδίκησα, αλλά δεν ηδυνήθην. Απεναντίας εύρισκον, ότι αφ' ότου εγεννήθη αυτή η αδελφή μας, εγώ, όχι μόνον δεν ηγαπήθην, όπως θα το επεθύμουν, αλλά τουτ' αυτό παρηγκωνιζόμην ολονέν περισσότερον. Ενθυμήθην τότε, και μοι εφάνη ότι εννόησα, διατί ο πατήρ μου εσυνείθιζε να με ονομάζει "το αδικημένο του". Και με επήρε το παράπονον και ήρχισα να κλαίω. Ω! είπον, η μητέρα μου δεν με αγαπά και δεν με θέλει! Ποτέ, ποτέ πλέον δεν πηγαίνω εις την εκκλησίαν! Και διηυθύνθην προς την οικίαν μας, περίλυπος και απηλπισμένος».

Γ. Βιζυηνός, «Το αμάρτημα της μητρός μου»: *Νεοελληνικά διηγήματα...*, 9-10.

Με ποιο απόσπασμα από το διήγημα «Μοσκώβ Σελήμ» «συνομιλεί» το πιο πάνω παράθεμα από το «Αμάρτημα της μητρός μου» του Γ. Βιζυηνού; Να συγκρίνετε τα δύο αποσπάσματα και να καταγράψετε ομοιότητες και διαφορές.

ΤΕΛΟΣ

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

σελίδα 29

κοζάκος= μέλος στρατιωτικού σώματος στην τσαρική Ρωσία

βαλάντιον= η οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος, οι οικονομικές δυνατότητές του, το πορτοφόλι

τετριμμένος= φθαρμένος

οσφύς= η μέση του ανθρώπου

υπογάστριον= το κάτω τμήμα της κοιλιακής χώρας

ιμάτιον= είδος εξωτερικού ενδύματος

επενδύτης= (λόγ.) το επανωφόρι

εστιλβωμένος= < ρ. στιλβώνω, λείος, γυαλιστερός

σειρήτιον= [τουρκ. şirit -i] διακοσμητικό κορδόνι μεταξωτό, χρυσοϋφαντο ή πλεχτό, που ράβεται επάνω σε ενδύματα, καπέλα, στολές ή έπιπλα

περιλαίμιον= μέρος ρούχου που περιβάλλει σφιχτά το λαιμό ανθρώπου, γιακάς, κολάρο

χειρίς= μανίκι

εις επίμετρον= επιπρόσθετα, επιπλέον

σελίδα 30

θύσανος= σύνολο μακριών τεχνητών ή φυσικών νημάτων τα οποία είναι ενωμένα μόνο στο ένα τους άκρο, αφήνοντας το άλλο ελεύθερο·φούντα

κρόταφος= περιοχή του μπροστινού τμήματος του κρανίου, ανάμεσα στην εξωτερική γωνία του ματιού και στο επάνω τμήμα του αυτιού, δεξιά και αριστερά του μετώπου

νεωτεριστικός= μοντέρνος

συγκλείσας= ρ. συγκλείω= κλείνω

αρειμάνιος= [< Άρειος (του θ. Άρη) + μαίνομαι / μανία] εκείνος που έχει άγριες, πολεμόχαρες διαθέσεις

οστεώδης= που είναι πολύ αδύνατος, έτσι ώστε να φαίνεται ότι του έμειναν μόνο τα κόκαλα·κοκαλιάρικος

περιπάθεια= συγκίνηση, υπερβολική ευαισθησία

κύπτω= σκύβω

ους= αυτί

βραχύτερος= συγκρ. βαθμός του επιθ. βραχύς= μικρός, σύντομος, [εδώ:] κοντός

σελίδα 31

μπέης (τουρκ. bey)= τίτλος ορισμένων υποτελών ηγεμόνων ή ανώτερων υπαλλήλων της οθωμανικής αυτοκρατορίας

ομομήτριος= γεννημένος από την ίδια μητέρα

σελίδα 32

τοζλούκι, τουρκ. = περικνημίδα= μεταλλικό ή δερμάτινο κάλυμμα που φορούσαν οι πολεμιστές της αρχαιότητας για την προστασία της κνήμης (δηλ. του τμήματος του ποδιού που εκτείνεται ανάμεσα στο γόνατο και τους αστραγάλους)

σελίδα 35

Σιλίστρια= παραδουνάβια πόλη της ΒΑ Βουλγαρίας

διά τον όστις= για εκείνον που...

σελίδα 36

φαρμακιέρης και φαρμακιάρης= επίβουλος, εχθρικός, φθονερός, κακεντρεχής

κισμέτι και κισμέτ= (στον ισλαμισμό) η μοίρα, το πεπρωμένο, ό,τι θεωρείται γραφτό σε κάθε άνθρωπο

σελίδα 37

ντοβλέτι= < τουρκ. donlet, ο κρατικός και κυβερνητικός μηχανισμός, το κράτος

κνώδαλον= (αρχαιοπρεπής λ. αβεβ. ετύμου) ανόητος και τιποτένιος άνθρωπος / αρχική σημασία: άγριο ζώο που δαγκώνει

τρουβάς και τουρβάς= σάκος, σακίδιο

άμποτε= επιφ. ευχετικό : μακάρι, είθε

σελίδα 39

αμφότεροι= και οι δύο

επαισθητός= αντιληπτός με τις αισθήσεις, αισθητός, αντώνυμο: ανεπαίσθητος

δύστηνος= δυστυχισμένος

ψίαθος (η)= στρώμα

στένω= αναστενάζω

κλαυθυρίζω= κλαψουρίζω, κλαίω σιγανά, μονότονα και παρατεταμένα

σελίδα 40

αλγεινώς= θλιβερά, δυσάρεστα, με πόνο

εκπεπληγμένος= έκπληκτος

στρωμνή= κρεβάτι

Σημείωση: Κατά την ανάγνωση του διηγήματος, προσέξτε πώς διαφοροποιείται ο γλωσσικός κώδικας (το λεξιλόγιο) που χρησιμοποιεί ο αφηγητής-συγγραφέας από εκείνον που χρησιμοποιεί ο Μοσκώβ Σελήμ.